

ו' ניסן, תשע"ה, 26.3.2015

גיליון מס' 452

פרשת צו – שבת הגדול

שבת הגדול, במה הוא גדול?

מאת מנחם בן ישר, משואות יצחק

לעיתים שבת הגדול נראה לנו כזמן קצר מדי למילוי ההכנות הלימודיות לקראת ליל הסדר, כולל דרשת הגדול שבקהילה, הוא הרב. ולעיתים הזמן עלול להיראות כקצר מדי, בחפזנו לקראת מוצאי שבת להמשיך בו במלאכת ביעור החמץ והאבק.

כאן באנו להסבר שהסביר הגאון ר' שלמה קלוגר (המאה ה"ח, פולין), את ייחודו של "השבת הגדול": שהלא בפרשת המועדים שבתורה מכונים כ"שבת" גם שני חגים, הם חג המצות וחג השבועות (ויקרא כג, 11-16). ייחודיות שני חגים אלה, זה זכר ליציאת מצרים וזה זכר מעמד סיני (כך בקבלת חז"ל), וההכנות לקראתם, עלולים להאפיל על השבת השבועית, השגורה לנו. בא הכינוי "השבת הגדול" ככינוי בברכת המזון "השבת הגדול והקדוש הזה", להזכירנו את ערכו היתר ואת החומרה ההלכתית של שבת-בראשית השבועית דווקא. הסבר זה מתאים לממצא המעניין שבסידור קורפו (מנהג רומניטי של יהודי הבלקן, לפני שפשט שם מנהג ספרד) – בסידור זה גם השבת שלפני חג-השבועות מכונה "שבת הגדול".

מבחינה היסטורית מגלה לנו הוויקיפדיה, ערב פסח שחל בשבת, ושחטו בו את הפסח, מכונה בימי בית שני כ'שבת הגדולה' (הברית החדשה יוחנן יט 31). הכינוי אפוא עתיק מאוד, ואולי נשתכח עם חורבן הבית, אך במשך הדורות ניתנו וחודשו לו טעמים הרבה.

הטעם השגור ביותר, ואולי העתיק בספרות הקודש היהודית, ניתן כבר במחזור ויטרי (רנ"ט), מבית מדרשו של רש"י) ובטור (או"ח ת"ל): כנאמר במכילתא דר"י (ויהי בשלח א, שם ויסע ד,א) חלה שחיטת הפסח שבי"ד בניסן ביום רביעי בשבוע, כך שהעשירי בניסן חל ביום שבת, וזה היום שבו לקחו והכינו ישראל שבמצרים את השה לקרבן פסח. השבת הזאת הייתה ל"השבת הגדול", על שום הנס שאירע בו: אותם המצרים שלגבם טען משה קודם הן נזבחו את-תועבת מצרים, לעיניהם--ולא יסקלנו!?" (שמות ח,כב), את אותו שה הקדוש למצרים קושרים עתה ישראל לכרעי מיטותיהם [כתיאור חז"ל], והמצרים רואים ושותקים ואינם יכולים לעשות כלום, כי נפל פחד המכות עליהם. כך אפוא, בדרך נס, ניצלו ישראל שבמצרים מזעם שכיניהם המצריים.

למטבע של נס זה יש צד שני: לעומת שיתוקם מפחד של המשעבדים, עיזוזם וזקיפות קומתם של העבדים העברים, המעיזים להתגרות כך בכבודם ובאמונתם של משעבדיהם.

דרשנים דרכם לדרוש: הגאולה הפיזית – יציאת מצרים, קדמה והכינה את העם לקראת הגאולה הרוחנית שבמתן תורה, בחג השבועות. נניח לשאלה ההיסטוריוסופית שבהלכתא דמשיחא, האם ניתן להבחין ולהפריד בין שני שלבי גאולה אלה, בבחינת משיח בן יוסף ולעומתו משיח בן דוד. ואולם, לגבי הדגם הראשוני של גאולה, היא

הגאולה משיעבוד מצרים, שם ההתנערות מהשיעבוד הנפשי למשעבדים, ומהשיעבוד הרוחני לפולחניהם, קדמה בהכרח ליציאה הפיזית ממצרים. קשירת שם הקרבן במשך ארבעה ימים לרעי מיטותיהם, שחיטתו בליל הפסח והזייה הפגנתית של דמו בפתחי הבית, הן התנאי לגאולה. מבית העבדות המצרי יצאו ישראל מתוך שהזדהו כעבדי ה'. הגאולה הרוחנית קדמה אפוא לגאולה המדינית.

אין בעולם קפיצות רוחניות ומהפכות רוחניות. יש תהליכים. לכן אל נתמה, שאחרי המהפך הנפשי שעברו ישראל באותו 'שבת הגדול', היו נסיגות ונפילות: מול ים סוף נפל עליהם פחד חיל מצרים הרודף, ואחר דו"ח המרגלים נפל עליהם פחד ענקי כנען; וכשחששו שמשה הבושש לירד מהר סיני נשרף שם באש ה', עשו תחליף לו בדמות שור האפיס המצרי. בכל זאת ועדיין, ממשיכה רוח 'השבת הגדול' לפעום בנו.

ובדורותינו, כשבעקבות השואה הנוראה לבשה רוח גדולה את היישוב היהודי בארץ, וגם את רוב תפוצות ישראל, אזי אותה איתרעותא דלתתא עוררה את איתרעותא דלעילא, והן שעוררו את הנס של חידוש קוממיות ישראל, מול המכשולים העצומים שעמדו נגדנו. ושוב, עדיין מרובים הפגמים שבמדינתנו הצעירה, רוחניים וחברתיים, ועלינו להמשיך ולהיאבק לקראת הגאולה השלמה.

מונחם בן-ישר, חבר משואות-יצחק, הוא גמלאי המח' לתנ"ך בבר אילן; נשואי עם חדוה ממייסדות קבוצת לביא, הורים לשלוש בנות וסבים להרבה נכדים ונינים כ"י. בכל רחבי ארצנו.

צילום: יצחק ש' פנקובר.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il